

УДК 343.43

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.18.05>

ПОШИРЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЗА УМОВ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Кузьменко Юлія Василівна,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

Думанський Роман Вікторович,
викладач кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

Актуальність статті полягає в тому, що нестабільна соціально-економічна ситуація, низький рівень правової культури населення, насильство проти жінок і дітей, корупція, політичний дисбаланс, конфлікт на сході України, безпринципність злочинців, нарощення попиту на дешеву робочу силу або неформальну працю, зростання потреб у сфері трансплантації органів створюють сприятливі умови для розвитку тіньового бізнесу у сфері торгівлі людьми. Мета статті полягає у дослідженні поширення торгівлі людьми за умов Операції об'єднаних сил, що проходить на сході України, визначення причин поширення цього явища серед населення.

У статті виявлено фактори, причини й умови, що сприяють поширенню торгівлі «живим товаром» за умов Операції об'єднаних сил, що проходить на сході України; проаналізовано нормативно-правові акти у сфері запобігання поширенню торгівлі людьми; надано пропозиції щодо посилення юридичної відповідальності за торгівлю людьми. Збройний конфлікт дає можливість не лише для протизаконного переміщення зброї, боєприпасів, наркотиків, але й людей. Також підкреслено, що поширення торгівлі людьми через непідконтрольний схід України є глобальною світовою проблемою, що потребує негайного вирішення. Збройний конфлікт породжує грубі порушення прав і свобод людини, зокрема сприяє й торгівлі людьми. Українська влада повинна вберегти своїх громадян від цих злочинів і встановити таке покарання за цей злочин, яке буде суттєвим і справедливим. На законодавчому рівні необхідно прийняти зміни, що значно посилять юридичну відповідальність статей Кримінального кодексу щодо торгівлі «живим товаром» (секс-торгівлі, рабства, безоплатної трудової експлуатації), а також окремо вважаємо слід внести статтю в цей кодекс із суттєвими санкціями щодо «чорної трансплантології» та «трансплантаційного туризму». Цілком логічно, що потребують змін і нормативно-правові акти щодо протидії та запобігання торгівлі людьми уповноваженими органами Національної поліції, у яких би віддзеркалювалися особливості проведення таких заходів на тимчасово окупованій території.

Ключові слова: торгівля людьми, «живий товар», «чорна трансплантологія», збройний конфлікт, законодавство України.

SPREADING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS UNDER THE CONDITIONS OF THE ARMED CONFLICT IN EAST OF UKRAINE

Kuzmenko Yuliia Vasylivna,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Professor at the Department of
Administrative Law
and Administrative Procedure
(Kherson Faculty of Odesa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

Dumanskyi Roman Viktorovych,
Lecturer at the Department
of Administrative Law
and Administrative Procedure
(Kherson Faculty of Odesa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

The relevance of the article lies in the fact that the unstable socio-economic situation, low level of legal culture of the population, the violence against women and children, corruption, political imbalance, conflict in eastern Ukraine, the unscrupulousness of criminals, increasing demand for cheap labor or informal work and growing needs in the field of organ transplantation – all these create favorable conditions for the development of shadow business in the field of human trafficking. The purpose of the article is to study the spread of human trafficking in the conditions of the joint forces operation, which takes place in the East of Ukraine and to determine the reasons for the spread of this phenomenon among the population. The article identifies the factors, reasons and conditions that contribute to the spread of trade in “live goods” in the conditions of the operation of the combined forces, which takes place in the East of Ukraine; there are analyzed the regulatory legal acts in the field of preventing the spread of human trafficking; and also made proposals to strengthen legal responsibility for human trafficking. Armed conflict allows not only for the illegal movement of weapons, ammunition, drugs, but also people. There was also emphasized that the spread of human trafficking through the uncontrolled East of Ukraine is a world global problem that requires an immediate solution. It was also noted that the armed conflict gives rise to gross violations of human rights and freedoms and contributes to human trafficking.

The Ukrainian government must protect its citizens from these crimes and establish a punishment for this crime that will be equitable. At the legislative level, it is necessary to adopt changes, which will significantly strengthen the legal responsibility of the articles of the Criminal Code regarding the sale of “live goods” (sex trade, slavery, free labor exploitation), and we also consider that the article should be introduced into this code with significant sanctions regarding “black transplantation” and “transplant tourism”. It is quite logical that it will require the changes and regulatory legal acts regarding the counteraction and prevention of human trafficking by authorized bodies of the National Police, which would reflect the specifics of such events in the temporarily occupied territory.

Key words: human trafficking, “live goods”, “black transplantation”, armed conflict, Ukrainian legislation.

Постановка проблеми та її актуальність. Одна з важливих світових проблем поліції та сучасного суспільства – пошук шляхів протидії та запобіганню торгівлі людьми. Це явище можемо назвати сучасною формою рабства і формою насильства, що спричиняє ризик для життя та здоров'я особи. Жодна країна світу не може цілком вберегти своїх громадян від цього тягаря, Україна не є винятком. Нестабільна соціально-економічна ситуація, низький рівень правової культури населення, насильство проти жінок і дітей, корупція, політичний дисбаланс, конфлікт на сході України, безпринципність злочинців, нарощення попиту на дешеву робочу силу або неформальну працю, зростання потреб у сфері трансплантації органів створюють сприятливі умови для розвитку тіншового бізнесу у сфері торгівлі людьми. Актуальність проблеми торгівлі «живим товаром» в Україні, поглиблюється й тим фактором, що збройний конфлікт на сході став додатковим і сприяючим джерелом нарощення цього явища в нашій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло вітчизняних науковців у своїх дослідженнях розкривають різні аспекти проблематики торгівлі людьми. Висвітлюють питання торгівлі людьми як масштабну соціально-кримінальну проблему Є. Райковський, М. Вербенський, В. Батиргареева, Ф. Рудинський, В. Касько, О. Мартиненко, О. Пустова, М. Фоменко; як політологічну категорію – М. Процун, О. Краєвська, Г. Жуковська, М. Костючек, М. Васильєва, Е. Мручківська, Н. Пахом'юк, І. Митрофанов, О. Кочерга, Т. Спіріна, Н. Лугіна, Ю. Василичук, О. Острогляд, З. Кісіль, Д. Казначеев, Т. Миронюк, В. Бакало; нормативно-правове поле України щодо протидії цьому негативному явищу – О. Горбунова, В. Куц, А. Орлеан, І. Васильківська та ін.

Мета роботи полягає у дослідженні поширення торгівлі людьми за умов Операції об'єднаних сил, що проходить на сході України, визначення причин поширення цього явища серед населення.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Україна є країною, з якої здійснюється експорт «живого товару» на світові «ринки» – до Туреччини, Італії, Польщі, Іспанії, Німеччини, Угорщини, Чехії, Греції, Об'єднаних Арабських Еміратів, Ізраїлю, Сполучених Штатів Америки та інших країн [5, с. 8].

Окуповані території на сході України є чудовим фундаментом для процвітання свавільного беззаконня. Через непідконтрольність цих територій активно зростає кількість випадків торгівлі людьми. Збройний конфлікт на сході країни призвів до того, що люди, які там проживали, мусили змінювати місце життя, втрачати роботу, доходи, впевненість у завтрашньому дні, усе це зробило особливо вразливим їх для експлуатації.

Конвенція Організації об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності визначає торгівлю людьми як здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [3].

В українському законодавстві термін «торгівля людьми» подано у Законі України «Про протидію торгівлі людьми»: це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи» [2].

Законодавство у сфері боротьби з поширенням торгівлі людьми характеризується широким спектром не тільки національних законодавчих актів, але і міжнародними

нормативно-правовими актами. А саме: Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлею людьми, Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами, Закон України «Про протидію торгівлі людьми». Аналіз нормативно-правового поля протидії та запобігання торгівлі людьми, показує, що не дивлячись на те, що антитерористична операція на території Донецької та Луганської областей проводиться вже не один рік, засоби боротьби з явищем продажу «живого товару» залишилися і по сьогодні такими як і в мирний час.

Сфера торгівлі людьми в тіньовому секторі економіки здійснюється з метою трудової й сексуальної експлуатації, а також для використання в жебрацтві, порнобізнесі, збройних конфліктах, втягнення у злочинну діяльність, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди та ін.

Збройний конфлікт дає можливості не лише для протизаконного переміщення зброї, боєприпасів, наркотиків, але й людей. Нова для України група ризику, що може легко стати жертвою тіньового ринку є вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони збройного конфлікту на Сході України. Основними причинами поширення торгівлі людьми є такі фактори: нестатки; привабливість кращих умов життя в іншому місці; неможливість працевлаштування; організована злочинність; дискримінація жінок; насильство над жінками; політична нестабільність; збройні конфлікти; попит на послуги в секс-індустрії; важке економічне становище громадян і безробіття [6, с. 28-9]. Перераховані чинники мають позитивний вплив на поширення торгівлі «живим товаром».

Через невизначеність перспектив щодо подальшого розміщення та працевлаштування, побутові труднощі та брак ресурсів (зокрема, фінансових), вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони збройного конфлікту є особливо вразливими та схильними до прийняття сумнівних пропозицій вербувальників. Значна кількість переселенців намагаються отримати притулок чи роботу за кордоном, а брак знань міжнародного та внутрішнього законодавства інших країн відносно статусу біженця чи шукача притулку сприяє стати обманутим шахраями чи торговцями людьми. Саме тому з метою недопущення торгівлі «живим товаром» і протидії цього явища, на окупованих територіях Сходу України необхідно:

- посилити взаємодію оперативних підрозділів Національної поліції та військовослужбовців, що несуть службу в зоні Операції об'єднаних сил на пунктах пропуску;
- постійно проводити роз'яснювальну роботу у цьому напрямку військовослужбовцями та волонтерами, що знаходяться у зоні Операції об'єднаних сил, серед населення;
- поглибити механізм проведення спільних заходів оперативних і слідчих підрозділів поліції у виявленні, документуванні та розслідуванні кримінальних правопорушень цієї категорії справ.

Однією з найнебезпечніших і найстрашніших форм торгівлі людьми, на нашу думку, є торгівля людьми з метою вилучення у них органів або тканин для трансплантації. «Чорний ринок людських органів», на жаль, активно розвивається в Україні. Найчастіше саме громадяни нашої країни стають жертвами «чорних трансплантологів» на світовому ринку. Збройний конфлікт діє як каталізатор для збільшення правопорушень в цьому аспекті.

Сьогодні в Україні є ознаки, які вказують на розширення «чорного» ринку органів і тканин людини. Недоліки у законодавстві, яким регулюється пересадка органів, і пов'язані з цим комерційні інтереси, корупція і шахрайство створюють підґрунтя

для розвитку незаконної торгівлі органами людини. Такі злочини вже вийшли за межі національних, тому боротьба з ними вимагає скоординованих зусиль світової спільноти [4, с. 10]. «Чорна трансплантологія» є глобальною міжнародною проблемою. Найстрашніше те, що через це явище гинуть ні в чому не винні люди, а частіше за все і діти. Про це свідчать неодноразові зникнення дітей із невідомою подальшою долею або коли їх знаходили вже мертвими без деяких життєво необхідних органів.

Незаконне вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації означає примушування потерпілого до вилучення у нього органів, тканин, а також крові людини чи її компонентів шляхом застосування фізичного чи психічного насильства, погроз, обману, з використанням безпорадного стану чи його залежності від винного. Отримання згоди потерпілого на вилучення у нього органів, тканин, крові все одно утворює склад злочину передбаченого ст. 149 Кримінального кодексу України. Незважаючи на те, що люди нібито добровільно погоджуються на вилучення органів, відповідно до законодавства України отримання згоди потерпілого на вилучення у нього органів, тканин, крові все одно утворює склад злочину ст. 149.

Для вилучення у людини органів чи тканин шляхом примушування або обману характерним є вчинення їх організованими злочинними групами, до складу яких можуть входити медичні працівники (лікарі швидкої медичної допомоги, анестезіологи-реаніматологи, хірурги, операційні сестри, судово-медичні експерти та ін.), а також особи, які не входять до числа медичних працівників, але належать до кримінальних структур, що спеціалізуються на вчиненні таких злочинів [4, с. 10].

Злочини у сфері трансплантації органів або тканин людини характеризуються певними негативними факторами, а саме: наявністю «тіньових» схем роботи медичних установ, відсутністю всеукраїнського банку органів і тканин, загальнодоступності медичної допомоги, недостатньою кількістю клінік із пересадки органів, недостатнім рівнем розвитку вітчизняних клінік із трансплантації органів, недоліками у діяльності медичних установ, неправильним уявленням у суспільстві про донорство, недостатнім розвитком у суспільстві принципів гуманізму, а також практики добровільних пожертвувань, відсутністю системи заохочення фізичних осіб за добровільне пожертвування органів, існуванням «трансплантаційного туризму» (продаж органів і тканин при виїзді за кордон), наявністю «чорного ринку» людських органів і тканин, корупцією медичних працівників, скрутним матеріальним становищем осіб, які пропонують власні органи на продаж, чутками про викрадання людей із метою продажу їх органів, крадіжками органів хірургами під час планових операцій, відсутністю належної роз'яснювальної роботи медичних установ про правильне донорство (пожертвування органів), недостатнім контролем за діяльністю медичних установ з боку громадських організацій, можливістю заробити на продажі своїх органів, недостатньо суворими санкціями кримінального закону за здійснення незаконної трансплантації органів тощо [4, с. 11]. Сьогодні через тимчасово окуповану територію йде активне переміщення жертв торгівлі людьми, оскільки «торгівлею людьми вважається злочин, що був учинений як при перетині державного кордону, так і без цього, що не є його визначальною ознакою» [5, с. 5].

Проте потрібно звернути увагу на те, що в межах країни набагато легше знайти особу, ніж за її межами. Вважаємо за необхідне розмежування торгівлі людьми в межах країни та торгівлі людьми з перетином державного кордону. Таке розмежування повинне передбачати різне покарання у санкції статті Кримінального кодексу.

За торгівлю людьми передбачена кримінальна відповідальність за ст. 149 Кримінального кодексу України, в якій указується: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені

з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [1]. Звернувши увагу на санкцію ст. 149, що передбачає кримінальну відповідальність від 3 до 8 років позбавлення волі, маємо сказати, що для такого виду злочину таке покарання є досить гуманним. Вважаємо, що термін кримінального покарання за торгівлю людьми має бути значно вищим. Насамперед це пов'язано з тим, що цей злочин руйнує людську гідність, життя, стає причиною психологічної травми, не всі люди здатні відновитися після пережитого, не усіх жертв є можливість у поліції знайти за кордоном та повернути додому.

Висновки. З усього вище зазначеного можна зробити висновок, що поширення торгівлі людьми через непідконтрольний схід України є глобальною проблемою, що потребує негайного вирішення. Військовий конфлікт породжує грубі порушення прав і свобод людини, зокрема сприяє їй торгівлі людьми. Українська влада повинна вберегти своїх громадян від цих злочинів і встановити таке покарання за цей злочин, яке буде суттєвим і справедливим. На законодавчому рівні необхідно прийняти зміни, що значно посилять юридичну відповідальність за статтями Кримінального кодексу відносно торгівлі «живим товаром» (секс-торгівлі, рабства, безоплатної трудової експлуатації, незаконне переміщення дітей за кордон), а також окремо вважаємо слід внести статтю в цей кодекс із суттєвими санкціями щодо «чорної трансплантології» та «трансплантаційного туризму». Цілком логічно, що потребують змін і нормативно-правові акти відносно протидії та запобігання торгівлі людьми уповноваженими органами Національної поліції, у яких би віддзеркалювалися особливості проведення таких заходів на тимчасово окупованій території.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 13.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#top> (дата звернення 28.02.2021).
2. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення 30.02.2021).
3. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю: Закон України від 04.02.2004 № 1433-IV. Дата оновлення: 04.02.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-15#Text> (дата звернення 08.03.2021).
4. Азаров М.Ю. Торгівля людьми з метою вилучення органів. *Боротьба з торгівлею людьми* : тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (21 червня 2013 р., Львів). Львів, 2013. С. 9–12.
5. Торгівля людьми як соціальна проблема в Україні: Інформаційно-методичний посібник, підготовлений Управлінням державної реєстрації нормативно-правових актів, правової роботи та правової освіти Головного територіального управління юстиції у Житомирській області, 30.05.2019. 19 с. URL: <http://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf> (дата звернення 01.03.2021).
6. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми: навчальний посібник. Київ, 2007. 161 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/3/36904.pdf> (дата звернення 02.03.2021).